

DE LA TEORIA CLASEI MIJLOCII LA TEORIA ELITELOR

OSCAR HOFFMAN*, ION GLODEANU

ABSTRACT

FROM THE THEORY OF THE MIDDLE CLASS
TO THE THEORY OF ELITES

The article presents a sketch of how the “conceptual field” was formed with respect to issues related to the formation and evolution of the middle class, of the changes of content and direction thereof in relation to the historical period in which they were formed.

What the authors consider to be a new approach refers to the change of the social direction of groups forming the middle class in industrial societies.

In the process of passage to the knowledge-led society, the new professionals of knowledge (professors, researchers, innovation managers, innovators) can no longer be considered as holding a middle position (from the point of view of the social role, prestige, training), but they become the groups determining the processes of change.

The authors raise two questions which have theoretical and practical significance: 1) do we have the necessary knowledge for it to become society’s main resource? 2) to what extent those professional groups which are necessary and able to create and use this knowledge are formed?

Key words: elites, middle class, mass society, knowledge society.

Despre rolul oamenilor dotați cu o caracteristică specială s-a vorbit mult. **Platon** (427–347), prezentându-și poziția prin intermediul personajului său de bază, **Socrate** (469–399), în lucrarea *Republica*, vorbea despre diviziunea muncii¹, statutele sociale fiind atribuite în funcție de competențele individuale, iar cetatea urmând să fie condusă de filosofi: „Cât timp filosofi nu vor fi regi în cetate (...), nu vor cunoaște zăbavă (...) nici relele din cetate, nici, m-aș teme, cele ale rasei umane”².

* Address correspondence to Oscar Hoffman: Institutul de Sociologie al Academiei Române, Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, 050711 București, România, e-mail: hoffman@insoc.ro

¹ Eugeniu Speranția, *Introducere în sociologie*, vol. 1, București, Casa Școalelor, 1944, p. 44.

² Platon, *Republica*, 473b (a se vedea Michel Lallement, *op. cit.*, vol. I, p. 17).

În timpurile mai recente, atât Fourier Charles cât și Cousin Victor vorbeau despre genii.

Problema elitei se instaurează treptat în analizele sociologice. Întâi, **Gustave Le Bon** a publicat în 1895³ lucrarea prin care a introdus analiza *mulțimilor* (*les foules*) în raport cu conducătorii. Cam în același timp, **Gabriel Tarde** a pus în evidență *legile imitației*⁴ (1890), prin care a încercat să explice comportamentul oamenilor, ca difuzându-se de la clasele superioare spre cele inferioare.

Thomas Carlyle susținea, în 1840⁵, că întreaga istorie este creația personalităților superioare.

Cu aceste pregătiri ale spiritului științific, au apărut marile figuri care s-au impus în analiza elitelor și a maselor.

Gaetano Mosca, în lucrarea sa din 1896⁶, s-a plasat pe o poziție mult diferită de cea promovată de **Vilfredo Pareto**⁷.

Teoria elitelor și a raportului lor cu masele are la bază, în gândirea lui Pareto, deosebirea dintre „acțiunile logice” și „acțiunile nonlogice”, încât – arată I. Bădescu⁸ – nu trebuie să confundăm „nonlogicul” cu „illogicul”, aceasta fiind o mare eroare. „Numim acțiuni logice operațiile care sunt logic unite cu scopul lor, nu numai în raport cu subiectul care îndeplinește aceste operații, ci și pentru cei care au cunoștințe mai întinse, adică acțiunile având, subiectiv și obiectiv, sensul explicat mai sus. Celelalte vor fi numite nonlogice, ceea ce nu înseamnă că ar fi ilogice”⁹.

Acțiunile logice sunt cele în care scopul obiectiv e identic cu scopul subiectiv. În cazul în care nu avem această identitate, Pareto se referă la acțiuni nonlogice. Pot exista acțiuni absurde, ca acelea lipsite de scop, de exemplu; cele în care mijloacele actorului nu sunt cele care produc realizarea scopului (de exemplu, în sacrificiul pentru provocarea ploii, nu sunt cele care ar fi putut genera ploaia după realizarea sacrificiului); cele legate de actele reflexive, în care mijloacele servesc scopul, fără ca actorul să aibă conștient acest fapt sau chiar există o relație

³ Gustave Le Bon, *La psychologie des foules*, 1895 (a se vedea Michel Lallement, vol. I, *op. cit.*, p. 125).

⁴ Gabriel Tarde, *Les lois de l'imitation*, 1890 (a se vedea Michel Lallement, *ibidem*, p. 123).

⁵ Thomas Carlyle, *On heroes, Hero-Worship and the Heroic History*, 1840 (a se vedea Eugeniu Speranția, *op. cit.*, p. 112).

⁶ Gaetano Mosca, *Elementi di scienza politica*, 1896 (a se vedea Michel Lallement, vol. I, *op. cit.*, p. 141; Ralf Dahrendorf, *op. cit.*, p. 193–198).

⁷ Vilfredo Pareto, *Trattato di sociologia generale*, 1915–1916 (a se vedea Eugeniu Speranția, *op. cit.*, p. 358–361; Ralf Dahrendorf, *op. cit.*, p. 192–205; Michel Lallement, vol. I, *op. cit.*, p. 138–141; *Dicționar de sociologie*, coord. Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu, Editura Babel, 1993, București, p. 215–217).

⁸ Vilfredo Pareto, *op. cit.*, p. 67, a se vedea și Ilie Bădescu, *Istoria sociologiei. Perioada marilor sisteme*, vol. I, București, Ed. Economică, 2002, p. 422.

⁹ Vilfredo Pareto, *Traité de sociologie générale*, vol. I, p. 67.

obiectivă între mijloace și rezultate și una subiectivă între scop și mijloace, dar „ceea ce fac în realitate oamenii nu coincide câtuși de puțin cu ceea ce ei vor să facă”¹⁰.

Nonlogicul ne apare ca domeniul sentimentelor, pasiunilor, prejudecăților etc. O acțiune umană este un compozit complex de elemente logice și nonlogice. Orice produs al acțiunii umane este, de asemenea, rezultatul celor două tipuri de elemente. Există, în toate acțiunile umane, o parte constantă, care se combină în diferite chipuri cu elemente variabile.

Reziduurile sunt acea parte constantă, iar **derivații** sunt alcătuiți din elementele variabile. „Elementul constant al fenomenului este deci, de fiecare dată, o tendință a omului de a stabili relații între lucruri, numere, locuri, de a le atribui sensuri favorabile sau nefavorabile, de a atribui oricărui lucru o valoare simbolică ori un semn. (...) Elementul variabil este rațiunea prin care omul justifică aceste relații”¹¹.

Pareto indică diverse „clase” de reziduuri, diferite tipuri de nevoi, raporturi, evenimente, combinații de lucruri, sentimente, reziduuri față de societate, tipuri de dependențe.

Așa cum subliniază I. Bădescu, „reziduurile nu se confundă deci nici cu sentimentele, nici cu instinctele (deși sunt legate de amândouă). Sunt reziduuri numai acele instincte care dau naștere la raționalizări”¹².

Reziduurile sunt diferit distribuite de la un ins la altul, ceea ce generează tipologii, conduite, nevoi specifice.

Diferențierile dintre oameni nu au efecte întâmplătoare. Pareto formulează două „legi sociologice”. Prima stabilește tendința de polarizare socială într-un grup superior (elita) și altul inferior (masa). A doua, „circulația elitei”, guvernează procesul de trecere de la masă la elite, care se formează și în cadrul masei¹³.

Ceea ce dorim a pune în evidență constă în contribuția lui Pareto la analiza elitelor, sub aspectul raportului cu puterea. În afara diferențierii dintre masă și elită, Pareto divide elita în cea guvernamentală și cea neguvernamentală.

Analiza elitelor prefigurează abordările moderne ale interacționalismului simbolic, prin apelul la „procesul de etichetare”, care suplinește examenul de recrutare. „De exemplu, eticheta de avocat desemnează un om care trebuie să cunoască dreptul și care, adesea, îl cunoaște, dar care, uneori, nu-l cunoaște deloc. Într-o manieră similară, într-o elită guvernamentală se găsesc toți cei care poartă eticheta funcțiilor politice de un anumit rang, de exemplu, ministru, senator, deputat, șef de serviciu într-un minister, președinte al Curții de Apel, general,

¹⁰ Ilie Bădescu, *op. cit.*, p. 424.

¹¹ R. Aron, *Main Currents in Sociological Thought*, 1967, p. 119, a se vedea Ilie Bădescu, *op. cit.*, p. 459.

¹² Ilie Bădescu, *op. cit.*, p. 456.

¹³ *Ibidem*, p. 498.

colonel etc., în afara excepțiilor inevitabile, cele care au reușit să se strecoare printre cei dintâi fără a poseda calitățile corespunzătoare etichetei pe care au obținut-o”¹⁴.

Problema pusă de Pareto, privind circulația elitelor, crearea lor inclusiv din rândul maselor, rămâne și azi de o importanță centrală.

Puse față în față, părerile lui Pareto și ale lui Mosca conturează o zonă largă de probleme, care vor fi reluate ulterior.

În cele ce urmează dorim să **punem în evidență** un proces complementar, care converge, în zilele noastre, spre realizarea unor schimbări radicale, atât în ceea ce privește structura „clasei mijlocii”, pe cale de reconstrucție, din perspectiva atât a trecerii de la societățile capitaliste cu economii industriale spre cele conduse prin cunoaștere, cât și din cea privind locul și rolul noilor elite legate de aceeași trecere. Apreciem că această schimbare are ca tendință, în sensul măsurilor și acțiunilor întreprinse de oameni¹⁵, formarea unei noi elite, care va deveni categoria socială cu rolul determinant în noile economii și schimbarea semnificației conceptului de *clasă medie*; trecerea unor grupuri sociale care făceau parte din *clasa mijlocie* – în societățile industriale – spre noile elite *conducătoare* ale societății conduse prin cunoaștere. Aceste elite nu mai pot fi considerate *categorii de mijloc* deoarece nu se mai situează în poziții sociale intermediare, între cele două categorii polare, ci „în vârful” ierarhiei sociale și jucând un rol determinant în dinamica socială, în măsura în care deciziile umane asigură fructificarea oportunităților existente și răspunsuri adecvate noilor cerințe ale competiției globalizate, pe bază de cunoaștere-inovare.

Să revenim la prima „latură” a procesului: schimbarea locului și rolului elitelor sociale.

Mosca și Pareto au avut păreri diferite privind elitele, dar acestea se încadrau în aceeași paradigmă de bază: o analiză la nivelul claselor sociale și mobilității¹⁶.

Dahrendorf arată câteva caracteristici comune ale acestor păreri:

a) Din perspectiva claselor sociale, analiza făcută elitelor are ca ax tendința de dominație și conflictele de clasă¹⁷.

¹⁴ Vilfredo Pareto, *Traité de sociologie générale*, p. 1928.

¹⁵ Termenul de „societate a cunoașterii” este neclar (ducând la decodificarea sa ca referindu-se la o societate care aplică cunoașterea). De aceea, UE a elaborat o nouă sintagmă, „societatea condusă prin cunoaștere”, care precizează modificarea radicală a mecanismelor și a actorilor sociali principali ai dezvoltării (a se vedea Oscar Hoffman, Ion Glodeanu, *Cunoașterea – noua sursă a puterii*, București, Editura INTACT, 2006, p. 96–98). Pe de altă parte, s-a încetățenit perspectiva despre societate, conform căreia ea nu este supusă determinismului obiectiv (ca în natură), ci acțiunii libere în condiții de constrângeri (a se vedea Daniel Bell, *op. cit.*, p. 14, 483, 119, 376 etc.). Acțiunea umană are un spațiu al „posibilului acțional” delimitat de o serie de constrângeri (cele obiective ale naturii și cele rezultând din contextul dezvoltării existente la un moment dat), în cadrul căruia oamenii pot lua decizii și întreprinde acțiuni pe principiul (arătat de Bell) „dacă – atunci” (dacă se iau anumite decizii, atunci putem să ne așteptăm la o serie de rezultate; dacă se iau alte decizii, atunci vom avea alte rezultate).

¹⁶ Ralf Dahrendorf, *op. cit.*, p. 174.

¹⁷ *Ibidem*, p. 194.

- b) Elitele, de asemenea, apar ca **minorități** în cadrul grupelor sociale. Mosca arătase că *noua clasă conducătoare* este *totdeauna grupul cel mai redus ca număr*. Pareto dă conceptului de elită sensul unui grup minoritar care, printr-un *ansamblu de calități*, are natura unei *aristocrații*, indiferent că ne referim la o „*aristocrație de sfinți, ca și la una de tâlhari*”, la o aristocrație de savanți, ca și la una de hoți etc¹⁸. Grupurile dominante sunt o minoritate, față de partea dominată a societății – fapt demonstrat empiric. Cum se poate exercita dominația? Mosca dă ca răspuns: un alt grup, „*un strat mult mai numeros îi include pe toți cei care sunt un sprijin pentru pozițiile conducătoare*”¹⁹. Această caracteristică a elitelor societății industriale tinde să dispară, pe măsură ce trecem la economiile moderne ale zilelor noastre.
- c) Elitele sunt analizate pe baza unor trăsături caracteristice la nivel **individual**. Pareto vorbea de *un instinct al combinării*, Mosca sublinia că „*minoritățile conducătoare sunt alcătuite, în mod general, din indivizi care sunt superiori masei conduse, prin trăsături de ordin material, intelectual și chiar moral sau, cel puțin, au avut asemenea descendenți care au posedat asemenea virtuți*”²⁰.
- d) Minoritățile conducătoare posedă o cultură comună, prin care se pot organiza mai bine decât grupurile dominate.
- e) Analiza elitei era concentrată (sau chiar redusă, cum e cazul lui Mosca) doar asupra *elitelor care guvernează*, care sunt „*elite ce guvernează politic*” (*politically governing elites*).
- f) Viziunea lor este limitată, ca urmare a faptului că „*au căzut victimă suprasimplificăției analizei de clasă a lui Marx*”²¹.

E. Speranța evidențiază și o altă caracteristică a teoriei elitelor la Pareto și Mosca: formularea existenței unei bariere între elite și mase, ca urmare a prezenței elitei în sfera puterii politice. Ca urmare, se naște și se acutizează o luptă între elita puterii, care barează pătrunderea unor elemente noi din cadrul masei asuprite, și pretendenții *din afară*, conform celor *două legi ale circulației elitelor*²², formulate de Pareto: a) tendința de polarizare a grupurilor sociale; b) trecerea din rândul populației în sfera elitei, înlocuirea unei elite cu alta presupune luptă și violență.

Pentru Pareto, elita este o construcție realizată pe baza unor indici de performanță, „*în raport cu branșa lui de activitate, prin care putem caracteriza capacitățile sale în maniera în care punctăm performanțele*”...²³. Categoria de *elită*

¹⁸ Vilfredo Pareto, *Trattati di sociologia generale*; a se vedea vol. *Clasele sociale de mijloc*, coord. Ion Drăgan, București, Editura Universității București, 1994, p. 96.

¹⁹ Gaetano Mosca, *Elementi di scienza politica* (Ralf Dahrendorf, *op. cit.*, p. 195)

²⁰ *Ibidem*, p. 196.

²¹ Ralf Dahrendorf, *op. cit.*, p. 198.

²² A se vedea Ilie Bădescu, *Istoria sociologiei*, vol. I, Ed. Economică, 2002, p. 498.

²³ *Ibidem*, p. 499.

își pierde sensul său specific de raportare la un tip de societate. Pareto, vorbind de elite guvernamentale și nonguvernamentale, îi evidențiază drept *elită* pe cei mai buni reprezentanți ai tuturor tipurilor de activitate (elită sportivă, intelectuală, de afaceri, dar și din rândul hoților, al femeilor de moravuri ușoare, al tâlharilor etc.). „*Să formăm deci o clasă dintre cei care au indicii cei mai ridicați în ramura în care-și desfășoară activitatea și să dăm acestei clase numele de elită*”²⁴.

Mihai Eminescu abordează, într-o formă originală, problema **selecției negative**, care la Pareto avea doar un caracter excepțional²⁵. Contrar a ceea ce ar rezulta din teoria lui Darwin privind selecția naturală, Eminescu face însă constatarea că, uneori, mediul social favorizează, selectează elemente negative, inși lingușitori, vicleni etc. Procesul prin care aceste elemente „ajung a exploata și stăpâni «elementele sănătoase și puternice» ale unei societăți este denumit de Eminescu «selecție socială negativă»”²⁶.

Vom reține, ca o importantă contribuție, teoria selecției negative, care ne va ajuta în foarte mare măsură la analizarea problemelor actuale ale României, cu deosebire a celor legate de situația mediului rural, a populației care locuiește la sate.

Cel care a marcat un important pas în formularea teoriei elitelor din perspectiva rolului său a fost sociologul american **Charles Wright Mills** (1916–1962)²⁷. Contextul sociocultural în care a trăit Mills era însă mult schimbat. Societatea industrială avansată fusese realizată în unele țări (printre care și SUA), taylorismul devenise teoria și practica managerială, aproape exclusivă, procesele de masificare erau avansate.

Frederick Taylor (1856–1915) este cel care a introdus în teoria și practica managerială principiile standardizării și masificării produselor, ca un răspuns al masificării salariaților și consumatorilor. Bazându-se pe diviziunea muncii pe operații, Taylor a dus principul „divide și simplifică” până la limitele acestuia. Ca urmare, procesul de descalificare a lucrătorilor a cunoscut o permanentă consolidare²⁸.

Taylorismul a fost continuat de Henry Ford²⁹, inventatorul producției la bandă rulantă, care, prin aceasta, a dus standardizarea mai departe și a subordonat

²⁴ Vilfredo Pareto (a se vedea Ilie Bădescu, *op. cit.*, p. 499).

²⁵ Ilie Bădescu, termenul „selecție socială negativă”, în *Dicționar de sociologie*, coord. Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu, p. 537–539.

²⁶ *Ibidem*, p. 537.

²⁷ Charles Wright Mills, *White Collar. The American Middle Classes*, New York, Oxford University Press, 1953; *Dicționar de sociologie*, p. 533–534; Gitta Tulea, C.W. Mills, București, Editura Științifică, 1972.

²⁸ Frederick W. Taylor, *The Principles of Scientific Management*, New York, Harper, 1911, (a se vedea Helga Drummond, *Organizational Behaviour*, New York, Oxford University Press, 2000, p. 36–58).

²⁹ Henry Ford, *Le progrès*, prima ediție în franceză apare în 1930.

omul mașinii. Ford însuși spunea: „Vechea industrie* nu cunoștea funcțiile mașinii, iar economiștii profesioniști, la fel. (...) În producția destinată a oferi servicii – greșit denumite «producție de masă» sau «de serie» – tehnica industrială este aceea care contează, iar nu finanțele»³⁰.

Sistemul managerial Taylor-Ford generează „caracterul de masă (în serie) al producției, aceasta permițând standardizarea, proiectarea pe loturi mari de produse, productivitate sporită, producție în cantități mari etc., toate fiind necesare scăderii prețului de cost și de vânzare și deci creșterii competitivității și puterii de concurență, desfășurate în principal pe criterii de preț și rentabilitate, pe organizarea muncii rezultată din caracteristicile mașinii și ale proceselor tehnologice»³¹.

„Taylor a militat pentru specializare. Fiecărui lucrător operativ trebuie să i se repartizeze cât mai puține sarcini posibile, preferabil doar una” – acesta era un principiu de bază al lui Taylor³².

H. Braverman³³ este unul dintre criticii taylorismului, arătând că aplicarea acestui principiu a dus, deliberat, la „ieftinirea și lipsirea de putere a muncitorilor, prin scăderea calificării lor (descalificarea) și creșterea randamentului lor”³⁴.

Practica masificării, a standardizării, a creat contextul favorabil dezbaterilor legate de *societatea de masă*.

Auguste Comte (1858–1917) considera că individul este o abstracție, o construcție a *rațiunii metafizice*. „Societatea nu este mai decompozabilă în indivizi decât o suprafață în linii sau o linie în puncte”³⁵.

Analizarea societății ca organism biologic (temă mai generală, la începutul sociologiei) conduce spre subordonarea individului (partea) societății (întregul). „Perfecțiunea crescândă a organismului social constă, mai ales, în specializarea progresivă a diferitelor funcțiuni îndeplinite de organe din ce în ce mai distincte și totuși, întotdeauna, exact solidare, aceasta fiind de altfel principala cauză a superiorității sale necesare față de oricare organism individual”³⁶.

Herbert Spencer (1820–1903), aducând o viziune și mai exagerată privind analogia dintre organismul animal și societate, fundamentează o primă viziune funcționalistă, prin care individul este subordonat întregului.

În sfârșit, **Emil Durkheim** (1858–1917) vede în atașamentul individului față de ansamblul din care face parte remediul relelor sociale ale vremii sale.

³⁰ Henry Ford, *op. cit.*, p. 133 (* – ne referim la industria bazată pe abilitățile lucrătorilor).

³¹ Verner Wobbe, *Anthropocentric Production Systems. A Strategic Issue for Europe*, Commission of the European Communities, vol. I, FOP 245, Luxemburg, 1991, p. 12.

³² Helga Drummond, *op. cit.*, p. 42.

³³ H. Braverman, *Labor Monopoly Capital*, New York, Monthly Review Press, 1974.

³⁴ Helga Drummond, *op. cit.*, p. 50.

³⁵ Auguste Comte (a se vedea Ilie Bădescu, *op. cit.*, p. 77).

³⁶ Auguste Comte (a se vedea Eugeniu Speranția, *op. cit.*, p. 153).

Însuși **faptul social** este interpretat de Durkheim ca implicând predominanța colectivității („conștiința colectivă”) asupra individului. Societatea „nu este o ființă illogică sau alogică, incoerentă și fantastă, cum a fost considerată adesea. Din contră, conștiința colectivă este forma cea mai înaltă a vieții psihice, pentru că ea este conștiința conștiinței. Fiind plasată în afara și deasupra contingentelor individuale și locale, ea nu vede lucrurile decât sub aspectele lor, cristalizate în idei comunicabile. (...) Societatea vede mai departe și mai bine ca indivizii”³⁷.

Predominarea *masei* asupra individului a generat o viziune globală asupra societății ca o *societate de masă*.

Edward Shills a elaborat o teorie asupra societății de masă³⁸. Așa cum a arătat Shills³⁹, „pentru prima dată în istorie, **mari agregate de ființe umane***, care trăiesc pe un teritoriu foarte întins, au putut să intre într-o societate relativ liberă fără a fi constrânși”⁴⁰. Alte caracteristici ale *societății de masă*, după Shills ar fi: legarea *centrului* societății de *periferia* sa socială; atașarea individului la întregul social nu la un *segment* al acesteia; expansiunea și difuzarea culturii primare (jocuri, spectacole sportive) – adică forme cu un conținut simbolic redus.

Daniel Bell dă o altă definiție: „O societate de masă nu este caracterizată prin numărul mare al populației sau doar prin acest număr, ci prin concentrarea și densitatea acesteia. (...) Societatea de masă, pe scurt, reflectă ceea ce am denumit în alt context «pierderea importanței distanței»”⁴¹.

Prima țară care *a experimentat* acest tip de societate de masă a fost SUA. Tocqueville, în lucrarea sa despre America⁴², „a prezis posibilitatea apariției noii democrații de masă, pe care a văzut-o generându-se în societatea modernă”⁴³. Elementul-cheie al acestei societăți de masă era idealul pentru egalitate.

Poziții opuse celor care vedeau în *masă* elementul preponderent față de indivizii înzestrați deosebit au existat de mult timp (l-am amintit chiar pe Platon). Ceea ce constituie o temă nouă se referă la raportul masă-elite.

De la abordările *individului* înzestrat (Fourier vorbea de „rolul geniilor”, la fel S. Simon), **Victor Cousin** a reluat aceeași temă, susținând că „omul mare” (*geniul*) este un produs rezumativ al națiunii și organul prin care ea își exprimă sau exteriorizează ideea. „Toată istoria omenirii se cuprinde în relatarea faptelor caracteristice oamenilor mari”⁴⁴.

O lucrare bine cunoscută a lui **Ortega y Gasset** (1883–1955) prezenta drept o caracteristică a vieții sociale moderne apariția maselor în prim-planul evenimentelor.

³⁷ Emil Durkheim (a se vedea Ilie Bădescu, *op. cit.*, p. 238).

³⁸ Edward Shills vorbește despre legarea directă a „centrului” societății de „periferie”, de mase.

³⁹ A se vedea *Dicționar de sociologie*, coord. Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu, p. 341–342.

⁴⁰ Edward Shills (*ibidem*, p. 341, * – subliniere în text).

⁴¹ Daniel Bell, *op. cit.*, p. 313.

⁴² Alexis de Tocqueville, *Democracy in America*, New York, 1840.

⁴³ Daniel Bell, *op. cit.*, p. 69.

⁴⁴ Eugeniu Speranția, *op. cit.*, p. 507.

„Ajungerea maselor la depline puteri sociale, fie că vedem în aceasta un rău sau un bine, este faptul cel mai important, care a survenit în viața publică a Europei actuale”⁴⁵.

Pentru Ortega, această situație exprimă viciul care va duce la pieirea civilizației europene. Revolta maselor este revolta mediocrității, care are îndrăzneala de a afirma „drepturile mediocrității” și a le impune pretutindeni. „Societatea umană este totdeauna o societate aristocrată. (...) Societatea este întotdeauna unitatea dinamică a doi factori, minoritatea și masele. Minoritățile sunt formate din indivizi sau grupe de indivizi deosebiți din punct de vedere calitativ. Masa o constituie ansamblul persoanelor care nu au calități speciale. (...) O națiune este o masă umană, organizată, structurată de o minoritate de indivizi aleși. (...) Masa este născută pentru a fi divizată, influențată, reprezentată, organizată. (...) Ea trebuie să-și regleze viața în funcție de o instanță superioară, constituită din minoritățile de elită; dacă refuză acest lucru, ea se revoltă ca Lucifer împotriva propriului destin”⁴⁶.

W. Mills aduce o serie de elemente pozitive în cadrul analizei problemei raportului dintre clasa mijlocie și elite. El respinge viziunea negativistă asupra *masei*. Identificând *masele* cu clasa mijlocie, din jumătatea secolului XX, Mills aduce „o contribuție originală și autentică”⁴⁷ la analiza realității noi a societății.

Pareto, Mosca, Ortega y Gasset susțineau teza (extremă) conform căreia elita ar fi singura forță activă, cu efecte pozitive, a societății.

În lucrarea sa⁴⁸, Riesman considera societatea modernă ca fiind caracterizată de dominația cantitativă a clasei mijlocii și de cea calitativă a spiritului lor.

Mills vorbește și el de transformarea societății americane dintr-o „societate a publicului” într-o societate a „masei”.

Mills are meritul de a fi despărțit analiza „clasei mijlocii” de dependența sa de structura de clasă (ceea ce face ca însuși conceptul de *clasă* mijlocie să devină inoperant. „Vârful societății americane moderne este din ce în ce mai unificat și, adesea, pare conștient coordonat; în vârf a apărut o elită a puterii. Nivelurile mijlocii sunt constituite dintr-un ansamblu de forțe fluctuante, lipsite de echilibru, redus la tăcere; ele nu leagă **straturile de jos*** de vârful societății. **Structurile de jos*** sunt fragmentate din punct de vedere politic, și chiar ca forță pasivă, din ce în ce mai lipsite de putere: aici apare o societate de masă”⁴⁹.

În analiza *societății de masă*, Mills nu mai folosește, în sensul său direct, termenul de clasă. Prin aceasta, analiza *straturilor mijlocii* și a elitelor capătă o nouă

⁴⁵ Ortega y Gasset, *La revolte des masses*, 1929, Paris (a se vedea Gitta Tulea, C.W. Mills, Editura Științifică, 1972, p. 81).

⁴⁶ Ortega y Gasset, *op. cit.*, p. 3 (a se vedea Gitta Tulea, *op. cit.*, p. 81).

⁴⁷ Gitta Tulea, *op. cit.*, p. 81.

⁴⁸ David Riesman, *The Lonely Crowd (Mulțimea însingurată)*, New York, Winbleday, 1950.

⁴⁹ Charles Wright Mills, *The Power Elite*, New York, Oxford University Press, 1957 p. 324 (* – subliniere în text).

orientare teoretică. Una dintre caracteristicile societății de masă este aceasta: „Masa nu este autonomă față de instituții, dimpotrivă, agenți ai instituțiilor autorizate pătrund în masă, reducând autonomia pe care ar putea-o avea aceasta în formarea opiniei prin discuții libere”⁵⁰.

În analiza relațiilor dintre *straturi* sau *ocupații*, Mills aduce un element nou: mobilitatea socială. În ultima vreme, consideră el, trecerea de la un „strat” inferior spre altul superior (*mobilitatea ascendentă*) a devenit mai ușoară, ceea ce ne îndepărtează și mai mult de analiza propriu-zisă de clasă, chiar dacă se mai folosește termenul. „În decursul ultimelor trei generații, lucrătorii funcționari inferiori (*lower white-collar workers*) și-au modificat originea, probabil, incluzând o proporție mai mare a copiilor proveniți din muncitori salariați. Noua clasă de mijloc, ea însăși, s-a mărit atât de mult, recent, încât doar o mică proporție a generației prezente de funcționari poate fi aproximată ca provenind din cei cu origine de funcționar”⁵¹. Dar modelele de mobilitate rămân rigide atunci când ne referim la straturile superioare. „Oamenii aparținând funcționarilor superiori (*higher white-collar*), specialiști salariați și manageri salariați, prezintă o probabilitate mai mică de a proveni dintre muncitorii salariați și mai mare de a proveni din nivelurile superioare ale celor de același rang cu ei”⁵².

Mills trece analiza *clasei mijlocii* în cadrul sistemului conceptual al stratificării, ceea ce rămâne un punct de vedere, credem, câștigat.

Pe această bază, Mills aduce în discuție o nouă temă: diferențierea *noii clase* de mijloc de cea *veche*. În 1940 (aproximativ), doar unul din cinci oameni din populația ocupată a Americii mai făcea parte din *vechea clasă mijlocie*.

Conform unei structuri prezentate de Mills, populația Americii arăta astfel⁵³ (Tabelul nr. 1):

Tabelul nr. 1

Forța de muncă

	1870	1940
Vechea clasă mijlocie	33%	20%
Noua clasă mijlocie	6%	25%
Lucrători salariați (muncitori)	61%	55%
Total	100%	100%

În ceea ce privește „noua clasă de mijloc”, Mills îi prezintă astfel componența (Tabelul nr. 2):

⁵⁰ *Ibidem*, p. 304.

⁵¹ Charles Wright Mills, *Collar White. The American Middle Classes*, New York, Oxford University Press, 1953, p. 273.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Ibidem*, p. 63.

Tabelul nr. 2

Noua clasă de mijloc⁵⁴

	1870	1940
Manageri	14%	10%
Specialiști salariați	30%	25%
Vânzători (comert)	44%	25%
Funcționari (<i>office-worker</i>)	12%	40%
Total	100%	100%

În sfârșit, comparativ cu vechea clasă de mijloc, situația prezentată de Mills este semnificativă (Tabelul nr. 3):

Tabelul nr. 3⁵⁵

Comparație între vechea și noua clasă de mijloc

	1870	1940
Vechea clasă de mijloc:	85%	44%
Fermieri	62%	23%
Oameni de afaceri	21%	19%
Specialiști liber profesioniști	2%	2%
Noua clasă de mijloc:	15%	56%
Manageri	2%	6%
Specialiști liber profesioniști	4%	14%
Vânzători	7%	14%
Funcționari	2%	22%
Total	100%	100%

După cum se vede, structura ocupațională a „noii clase mijlocii” exprimă o societate industrială avansată (fapt rezultat și din Tabelul nr. 4).

Tabelul nr. 4

Proporția lucrătorilor (*workers*) în economie⁵⁶

	1870	1940
Producție	77%	46%
Servicii	13%	20%
Distribuție	7%	23%
Coordonare	3%	11%
Total	100%	100%

⁵⁴ *Ibidem*, p. 64.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 65.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 66.

Mills oferă și alte date, pe diferite criterii: prestigiu, calificare, instrucție, venit etc.

Reținem concluzia sa: „Poziția, sub aspectul puterii, a grupurilor și indivizilor, depinde în mod tipologic de: clasă, statut, ocupație, adesea în relații complexe (...) Grupurile ocupaționale, care alcătuiesc piramidele funcționarilor (*white-collar pyramids*), diferă unele de altele, au și unele caracteristici comune, care sunt centrale pentru noua clasă de mijloc, ca o piramidă generală, care depășește grupurile de antreprenori și lucrători salariați (...) Din orice punct de referință am da o definiție, trebuie reținut faptul că salariații (*white-collar people*) nu sunt un strat ocupațional orizontal. Ei nu îndeplinesc o funcție centrală, pozitivă, care poate să-i definească; de asemenea, în general, funcțiile lor sunt similare cu cele ale vechii clase medii (...). În termeni de proprietate, sunt la fel ca lucrătorii salariați și diferiți de vechea clasă mijlocie. Caracterizați drept dependenți fără proprietate, nu au așteptări deosebite privind independența prin proprietate. Sub aspectul venitului, poziția lor de clasă este, în medie, ceva peste cea a lucrătorilor salariați”⁵⁷.

O mare parte a specialiștilor de tip vechi erau liber profesioniști, fiind acum înlocuiți în mare măsură cu cei salariați.

Apar însă noi calificări profesionale, ca urmare a *revoluției tehnologice* și a implicării științei în zone largi ale vieții economice. Prin aceasta, perspectiva lui Mills se apropie de analiza specifică celei corelate de economia cunoașterii. Trebuie să ținem seama însă de faptul că înseși schimbările tehnologice și în domeniul cunoașterii erau reduse în vremea sa. Mills sesizează, cu deosebire, faptul că „instituțiile birocratice invadează toate profesiile”, profesioniștii lucrând, tot mai mult, sub dependența managerilor birocrați.

Iată cum, punând în lumină o serie de schimbări majore în cadrul stratului (*clasei*) mijlociu, Mills nu vede transformarea de esență a raportului acestuia cu elitele. „Clasa medie” este mare, elita rămâne concentrată în zona puterii.

Apărută 6 ani după lucrarea *White Collar* (1951), opera *The Power Elite* (1957) prezintă această viziune despre elite, deosebite de categoriile noii clase medii. „Dacă îi considerăm pe cei o sută de oameni cei mai puternici din America, pe cei o sută cei mai bogați, pe cei o sută cei mai celebri, separat de pozițiile instituționale pe care le ocupă, separat de resursele lor în oameni și bani, separat de mijloacele de comunicare de masă, care sunt îndreptate asupra acestora, atunci ei vor apărea lipsiți de putere, săraci, necunoscuți. Pentru că puterea nu derivă din personalitatea lor. Bogăția nu-și are sediul în persoana celui bogat. Celebritatea nu este inerentă vreunei personalități. A fi celebru, a fi bogat, a avea putere necesită accesul la marile instituții, pentru că pozițiile instituționale pe care omul le ocupă determină, în mare parte, șansele lui de a avea și a deține aceste experiențe valoroase”⁵⁸.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 74.

⁵⁸ Charles Wright Mills, *The Power Elite*, New York, Oxford University Press, 1957, p. 11.

Așadar, Mills nu recunoaște niciunei categorii din clasa mijlocie caracteristica de component al elitei. Elita puterii rămâne un grup închis, și „chiar dacă abandonăm, așa cum trebuie s-o facem, ideea că cel care aparține elitei are un «caracter de elită» înăscut, nu trebuie să renunțăm la ideea că experiențele și educația sa dezvoltă în el anumite caractere de tip specific. (...) Dacă există o cheie oarecare pentru psihologia elitei, ea constă în faptul că reprezentanții acesteia întrunesc în persoana lor conștiința unor forțe de decizie impersonală și sentimente intime, împărtășite de toți cei din grupul lor»⁵⁹.

America, necunoscând feudalismul, se caracterizează prin faptul că, de la început, cei din clasa mijlocie au fost un strat de mici proprietari. Mills, ca și Marx, considera că mecanismele proprii capitalismului duc la transformarea majorității acestora în muncitori, adică personalul lipsit de proprietate și salariați.

Înfrângerea intelectualilor liberi și raționalizarea muncii lor⁶⁰ duc la pasivitatea și apolitismul acesta. Pe de altă parte, elita este cea care, deținând puterea, este și grupul activ al societății. Ideea de elită a puterii nu are, în sine, nici o implicare asupra procesului de luare de decizii ca atare, ea este o încercare de a delimita zonele sociale în care acest proces se petrece, indiferent de cadrul lui⁶¹.

Raymond Aron (1905–1983) a conceptualizat noua etapă, cu termenul de *societate industrială* sau societate tehnică, științifică sau rațională⁶² și a tratat problema în spiritul modelului de clasă⁶³, accentuând teza creșterii economice.

Cel care a încercat o primă analiză a *noii clase de mijloc* din punctul de vedere al clasificării conceptuale alternative, a fost **Ralf Dahrendorf**, care a publicat o valoroasă lucrare în anul 1959⁶⁴, în care folosea conceptul de *societate postcapitalistă* și căuta a „muta” problema *clasei de mijloc*, din cadrul modelelor de clasă sau stratificare, în cel al conflictelor.

Vorbind despre noii salariați ai „noii clase de mijloc”, Dahrendorf, referindu-se la studiile făcute până la el, spunea: „o singură concluzie se evidențiază destul de clar, referitoare la toate aceste studii privind funcționarii salariați (*salaried employees*) din industrie, circulație (*trade*), comerț și administrație publică: nu există niciun cuvânt în nicio limbă modernă, pentru a descrie acest grup, care nu este grup, această clasă care nu este clasă, acest strat care nu este strat”⁶⁵.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 14–15.

⁶⁰ Charles Wright Mills, *White Collar, The American Middle Classes*, p. 60. Raymond Aron, *18 Lectures on Industrial Society*, London, 1967 (Paris, 1961), lecții ținute în anii 1955–1956 (citate din ediția engleză), p. 235.

⁶¹ Charles Wright Mills, *The Power Elite*, p. 21. Daniel Bell, *op. cit.*, p. 80.

⁶² Raymond Aron, *18 Lectures on Industrial Society*, London, 1967 (Paris, 1961), lecții ținute în anii 1955–1956 (citate din ediția engleză), p. 235.

⁶³ Daniel Bell, *op. cit.*, p. 80.

⁶⁴ Ralf Dahrendorf, *Class and Class Conflict in an Industrial Society*, Stanford, California, Stanford University Press, 1959.

⁶⁵ Ralf Dahrendorf, *op. cit.*, p. 52.

Dacă ne referim la termenul de *clasă medie*, Dahrendorf arată că nu există nicio definiție acceptabilă a ceea ce ar reprezenta limitele superioare și inferioare între care s-ar afla ea.

Nici teoria claselor, nici cea a stratificării nu pot clasifica termenul de **clasă mijlocie**. Dahrendorf propune o a treia teorie, și anume cea a conflictelor, care ar evita interpretarea clasei mijlocii „fie ca o extindere a vechii clase, capitaliste sau burgheze, conducătoare”, fie „ca o «nouă clasă mijlocie»; este, dacă nu exact o extensiune a proletariatului, în orice caz mai apropiată de clasa muncitoare decât de clasa conducătoare, fie ea capitalistă sau managerială”⁶⁶.

Modelul conflictual propus de Dahrendorf continuă viziunea polarității. „Modelul nostru, privind formarea grupului conflictual, stipulează existența a două grupări opuse în orice tip de asociere. Fiecare dintre aceste grupuri împărtășește anumite caracteristici și diferă de celălalt prin orientări și interese contradictorii”⁶⁷. Astfel, elementul central al teoriei propuse de el constă în „explicarea conflictelor grupurilor de interes în termeni de semigrupuri determinate de distribuția autorității în asocierile coordonate în mod normativ”⁶⁸.

După mărturisirea sa, modelul propus are multe elemente comune cu ale modelelor propuse de Mosca, Pareto și Aron. Limitarea lor constă, după Dahrendorf, în prevalarea (la Pareto și Mosca) viziunii „echilibrului”. Teoria *circulației elitelor* (Pareto) și cea a *abilității* de a se demonstra drept *conducător* (Mosca) au în comun teza universalității stratului conducător. Dahrendorf subliniază eterogenitatea pozițiilor celor care dețin puterea legitimă, cât și adeziunea lor la o anumită *cultură de clasă*. Dahrendorf însă nu reușește să dea o explicație consistentă privind *noua elită* și raportul său cu *noua clasă mijlocie* din societatea actuală. Concluzia sa este: „în istoria postclasică a Europei, muncitorii industriali ai secolului nouăsprezece au constituit, într-adevăr, primul grup animat. (...) Astfel, «clasele oprimate» inițiale pot fi, destul de corect, descrise ca «masele» sau «restul populației»”⁶⁹.

Elitele nu sunt clar delimitate sau asemuite cu *clasa de mijloc*.

Cel care a elaborat o teorie consistentă și, credem, corectă, asupra noului raport dinamic dintre *noua elită* și *noua clasă de mijloc* a societății contemporane a fost sociologul american **Daniel Bell**, care a integrat problema aceasta în cadrul unei teorii globale asupra societății cunoașterii.

Din perspectiva acestei teorii, societatea cunoașterii⁷⁰ implică o schimbare structurală a economiei, noi mecanisme de schimbare, noi mijloace de acțiune și, în mod esențial, noi actori sociali, principali promotori ai evoluției.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 53–54.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 193.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 194.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 199.

⁷⁰ Cartea lui Daniel Bell apare în 1973, dar elementele sale de bază au fost elaborate începând din 1953 (Daniel Bell, *The Coming of Post-industrial Society. A Venture in Social Forecasting*, New York, Basic Books Inc. Publisher, 1973, p. 33).

Capitalismul a cunoscut diferite faze economice în evoluția sa: cooperarea simplă, manufactura, marea industrie și, acum, economia și societatea cunoașterii.

Trecerea de la faza industrială a capitalismului spre cea a cunoașterii implică o modificare în structura economică și – prin aceasta – a populației ocupate. În acest context, se pune problema raportului elitelor cu *clasa de mijloc* și societatea în ansamblul său. În esență, Bell pune în evidență un **dublu proces**: pe de o parte, trecerea masivă a unor categorii (straturi) din rândul *clasei mijlocii* spre elitele (eterogene) ale noii societății și, pe de altă parte, schimbarea componenței sociale atât a elitelor, cât și a ceea ce am putea denumi *grupuri sociale de mijloc* din societatea pe cale de construire. Bell aduce (cum spunea C. Noica), o „schimbare din loc” a analizei, o altă viziune și alte criterii de decizie teoretică.

Ceea ce reprezintă *societatea condusă prin cunoaștere*⁷¹ nu se referă la faptul că acum cunoașterea influențează dezvoltarea sau, chiar, că economia are la bază cunoașterea/cu deosebire știința. „Societatea condusă prin cunoaștere este o societate condusă de tipuri diferite de actori sociali cu motivații și interese diferite sau chiar opuse”⁷².

După părerea noastră, noua societate condusă prin cunoaștere creează premisele și necesitatea transformării unor categorii sociale componente ale *clasei mijlocii* în societățile de tip industrial, în componente ale **noii elite a cunoașterii**, care lărgeste mecanismele de bază ale schimbării din sfera elitei politice în diverse sfere ale elitelor cunoașterii, elita politică devenind și ea – ca cerință – o elită a cunoașterii, în zona conducerii politice. Așa cum vom vedea, apare o *clasă a cunoașterii*⁷³, o *clasă de specialiști*⁷⁴, o **nouă elită intelectuală**⁷⁵, o clasă a *meritocrației*⁷⁶.

Vom trece la argumentarea tezei trecerii spre *noua elită* a principalelor caracteristici ale *noii clase de mijloc* din societatea industrială.

Orice tip de societate este generat și promovat de o serie de actori, grupuri sociale de nivel diferit, care stăpânesc și folosesc o anumită resursă. Este evident că **nu resursa** acționează asupra societății, ci actorii, oamenii, în calitatea lor de indivizi și, cu deosebire, de membri ai unui grup social, sunt cei care folosesc resursa. Însuși conceptul de *resursă* implică o valorizare și valorificare a unei surse naturale sau sociale. Astfel, *petrolul*, ca bogăție naturală, a existat în subsolul planetei cu mult înainte de a fi descoperit și folosit pe baza unor tehnologii produse

⁷¹ Am menționat această precizare terminologică operată de UE.

⁷² Oscar Hoffman, Ion Glodeanu, *Cunoașterea – noua resursă a puterii*, București, Editura INTACT, 2006, p. 97.

⁷³ *Ibidem*, p. 228 și p. 372.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 362.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 44.

⁷⁶ Daniel Bell, *The Coming of Post-industrial Society. A Venture in Social Forecasting*, New York, Basic Books Inc. Publisher, 1973, p. 221 și p. 274. Elementele de bază ale teoriei au fost expuse de Bell încă din anul 1960 (*The End of Ideology*), iar în 1959, în cadrul unui seminar. În 1959 a apărut lucrarea lui Ralf Dahrendorf, *Class and Class Conflict in an Industrial Society*.

de om. Resursa *pământ* implică o serie de actori sociali diferiți de cei care valorizează și valorifică resursa *capital*. La fel, resursa *cunoaștere* presupune actori specifici, care, în diferitele etape ale producerii, prelucrării, difuzării și folosirii sale, conferă realitate socială acestui factor potențial.

Ceea ce aduce nou trecerea mecanismelor de schimbare, de la folosirea altor resurse spre cea a cunoașterii, este următorul fapt: *resursa materială* putea fi creată prin exploatarea minelor, a pădurilor, apelor, vântului etc. și de oameni cu o redusă pregătire intelectuală, cu abilități preponderent fizice și efectuând munci de execuție, conducerea fiind realizată de un număr mic de oameni. Resursa *cunoaștere* presupune, esențial și cu necesitate, un complex de profesii (majoritatea noi), cu un înalt conținut intelectual, creat de oameni cu o pregătire superioară, cu comportamente intelectuale de muncă, folosind și implicând pentru aplicare *tehnologii intelectuale*⁷⁷. Această nouă resursă joacă un rol decisiv în declanșarea și orientarea schimbărilor.

Aceste componente ale *clasei cunoașterii*⁷⁸ nu mai reprezintă o minoritate, ci – ca tendință – vor forma majoritatea profesiilor specifice populației ocupate. Bell a dat o nouă împărțire a economiei în sectoare; în locul celor trei: *primar* – agricultura, silvicultura, pescuitul, vânătoarea; *secundar* – industria, *terțiar* – serviciile, a propus **cinci** sectoare economice: sectorul **primar**, cel „clasic”, sectorul **secundar** (industria divizată în două subsectoare: a) industria nouă, de automatizare, electronică, biotehnologie, robotizare, softuri etc. și b) subsectorul „clasic”), sectorul **terțiar** (serviciile legate direct de producție: transport, comerț, depozitare), sectorul **cuaternar** (serviciile sociale, sănătatea, asigurările sociale, loisirul, serviciile artistice etc.), sectorul **al cincilea** (serviciile informatice: învățământul, cercetarea, managementul, consultanța, recoltarea – prelucrarea – difuzarea informației, telecomunicațiile etc.).

O societate industrială, arată Bell, are majoritatea populației ocupată în sectorul al doilea, o societate a cunoașterii va fi caracterizată prin faptul că majoritatea populației ocupate va fi concentrată în subsectorul *a* al industriei și în sectorul cinci și, adăugăm noi, și în sectorul patru⁷⁹.

În aceste condiții, membrii categoriilor socio-profesionale, care lucrează în aceste sectoare, ca profesii, unii având comportamentele clasei mijlocii a societății industriale, nu mai pot fi socotiți membri ai clasei de mijloc, deoarece ei se află în *vârful* ierarhiei profesionale, ca rol și pregătire, nu se mai află între două clase polare, nu mai reprezintă o minoritate, nu mai tind a se *deplasa* spre cele două clase polare și, ceea ce este esențial, capătă, tot mai mult, roluri și funcții determinante pentru evoluția și competitivitatea unei economii.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 25.

⁷⁸ Termenul „clasă” este folosit în acest context în sens metaforic (posibili fiind și alți termeni: grup, categorie etc.).

⁷⁹ *Ibidem*, p. 14–15, 117, 32 (și altele).

Aceste componente ale *clasei cunoașterii* reprezintă **noua elită** a societății conduse prin cunoaștere. „Apariția noii elite bazate pe abilitate derivă din simplul fapt că, acum, cunoașterea și planificarea* – planificarea militară, economică, socială – au devenit baza necesară pentru toate acțiunile organizate în societatea modernă. (...) Într-un sens larg, expansiunea învățământului, cercetării, administrației a creat un nou element constitutiv – inteligența tehnică și de specialitate”⁸⁰. Tocmai aceste noi abilități devin **baza noii puteri**. Așa cum arătase Bell, „în ultimii 25–50 de ani, sistemul proprietății a încetat să funcționeze” ca bază în distribuirea puterii. „Abilitatea tehnică a devenit baza puterii și a poziției, cu învățământul ca rută necesară a accesului la abilitate”⁸¹.

Care sunt, de fapt, componentele acestei **noi elite**? Răspunzând, nu trebuie să ne mire că vom găsi, aproape în toate domeniile societății, reprezentanți ai elitei, căci – prin natura sa – societatea condusă prin cunoaștere este o societate de tip elitist, o mare parte dintre membrii săi, din ce în ce mai mulți, desfășurându-și activitatea în relație directă sau mediată cu cunoașterea, iar aceasta necesită pregătire superioară și presupune o abordare novativă, creativă.

Față de alte resurse (materii prime, energie, bani, forță armată etc.), cunoașterea implică o permanentă dezvoltare, noutate, căci o cunoaștere rămasă „încremenită” se transformă în „document istoric”, dar nu mai poate fi raportată la procesualitatea cunoașterii.

Ceea ce va caracteriza toate grupurile profesionale, care vor alcătui noua elită, se referă la resursa pe care o vor folosi. „Factorii-cheie pentru succesul economic contemporan nu mai sunt munca și capitalul, ci cunoașterea, pregătirea și capitalul intelectual”⁸².

⁸⁰ *Ibidem*, p. 362 (* – este vorba de fixare de obiective generale și măsuri dezirabile).

⁸¹ *Ibidem*, p. 161.

⁸² *Helping Businesses to Help Themselves*, în rev. „Euroabstracts”, European Commission, 2003, vol. 40, nr. 2, Luxembourg, p. 15.

